

De St. Pietersberg: typelokatie van het Maastrichtien

W.M. Felder en P.W. Bosch

Tot in de eerste helft van de 19e eeuw was de kalksteen ('mergel') van de St. Pietersberg bij Maastricht in de literatuur algemeen bekend als de 'Kalksteen van Maastricht'. Ook in het Frans, Duits en Engels werd dezelfde benaming gebruikt. In die tijd begonnen overal in Europa met het systematisch inpassen van de bekende gesteentepakketten en zo werd in 1822 door J.B. d'Omalius d'Halloy voor het jongste deel van het Secundair (nu: Mesozoïcum) de naam 'Terrain Crétacé' ingevoerd, waarmee het Krijt als Periode is bedoeld. Sindsdien wordt de Maastrichtse kalksteen ook wel

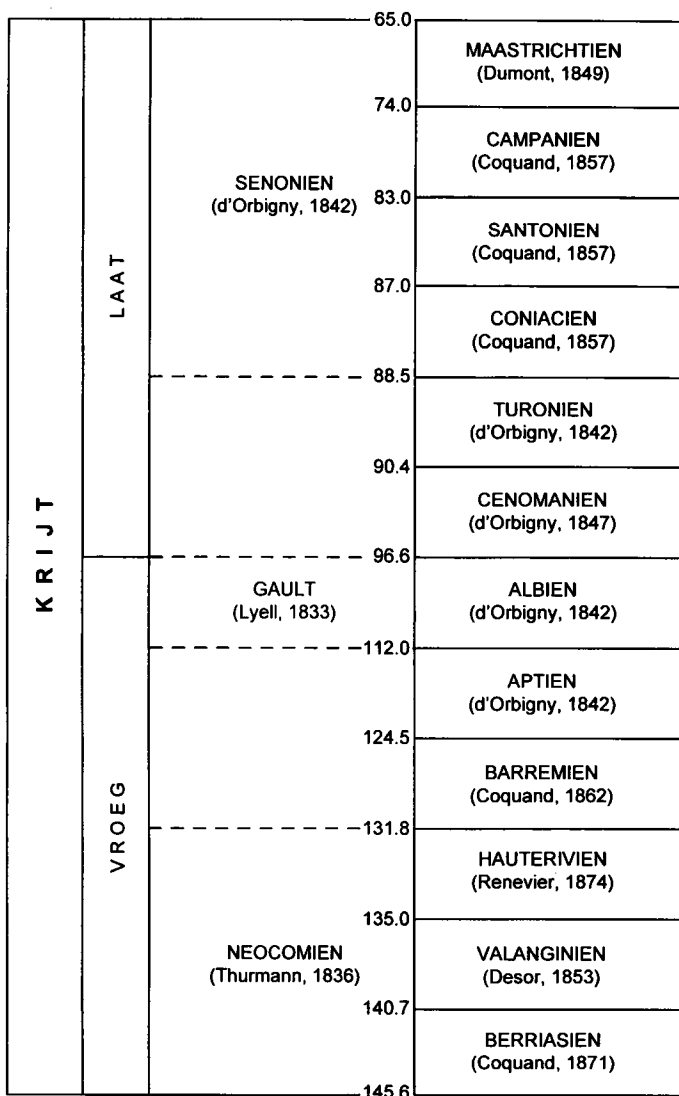
'Maastrichts Krijt' genoemd. De naam 'Krijt' werd overigens in 1815 als tijds-aanduiding voor het eerst gebruikt door K. von Raumer.

Het is vrijwel onmogelijk om alle pioniers op het gebied van de Krijt-stratigrafie te noemen. Zonder iemand van hen te kort te willen doen, noemen we speciaal Alcide d'Orbigny die in 1842 voor de Krijtperiode benamingen invoerde die ook nu nog worden gebruikt (tabel 1).

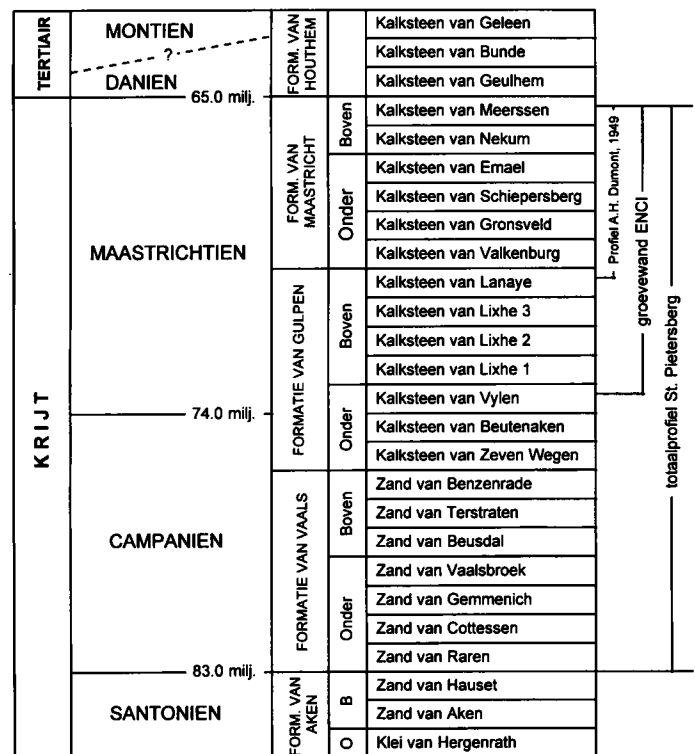
André H. Dumont, hoogleraar in de geologie aan de Universiteit van Luik,

had reeds in 1830 een omvangrijk boekwerk geschreven over de geologie van de provincie Luik, waarin hij uitvoerig aandacht schonk aan de Krijt-periode. Na het afsluiten van deze bekroonde studie bleef zijn belangstelling voor de 'Calcaire de Maestricht' bestaan. Uit zijn veldboeken weten we dat hij in de jaren 1837, 1838 en 1849 de St. Pietersberg verloorde met één of meer bezoeken.

Dumont (1849) was ervan overtuigd dat er voldoende redenen waren om de toch wel afwijkende 'Calcaire de Maestricht' als een zelfstandige eenheid af te splitsen van het 'Système Sénonien' van d'Orbigny (1842). Acht jaar later splitste Henri Coquand (1857) het overgebleven deel van het 'Système Sénonien' op in drie delen (tabel 1). Latere onderzoekers zouden ervoor zorgen dat de uiteindelijk in tabel 2 weergegeven indeling tot stand kwam.

Tabel 1: Indeling van de Krijtperiode.

Tabel 2: Indeling van het Laat-Krijt in Zuid-Limburg en de stratigrafische plaats van het profiel van A.H. Dumont (1849), de wand van de groeve ENCI en het totaalprofiel van de St. Pietersberg.

In de tijd van Dumont was het nog niet gebruikelijk om een typelokatie en typesectie duidelijk te omschrijven. Aangezien Dumonts veldboeken na diens overlijden in 1857 door Mourlon (1878) werden bewerkt en gepubliceerd, is nu vrij nauwkeurig bekend waar hij zijn profiel aan de St. Pietersberg heeft opgenomen. Op 3 juli 1849 heeft hij een profiel opgenomen met de benaming 'Coupe de la montagne St.- Pierre à Maestricht'. In zijn veldboek schrijft hij op 13 juli 1850 dat de basis van het 'Système Maestrichtien' is ontsloten in de nabijheid van de weg naar de ruïne van het kasteel Lichtenberg. In deze beschrijving geeft hij ook aan dat de basis bestaat uit een dun laagje kalksteen met grind en glauconiet. Dit laagje vormt de basis van de huidige Formatie van Maastricht (tabel 2). Uit deze beschrijving volgt dat Dumont (1849) alleen de huidige Formatie van Maastricht in zijn 'Système Maestrichtien' heeft ondergebracht. De eronder liggende Formatie van Gulpen plaatste hij in het 'Système Sènonien' van d'Orbigny (1842).

De weg naar het kasteel Lichtenberg kan alleen maar gelegen hebben op de plaats waar nu het hoofdkantoor van de ENCI staat. Door de in 1954 opgerichte 'Maastrichtien-Werkgroep' is op deze lokatie in 1955 een steiger geplaatst (afb. 1) om de gehele sectie in één aaneengesloten profiel te kunnen bemonsteren. Nog in datzelfde jaar werden deze monsters ter beschikking gesteld van de werkgroep. Het meest actieve lid van deze groep was Jan Hofker die bij de oprichting de taak kreeg toebedeeld om 'de kleine vormen van de foraminiferen' te bestuderen en te beschrijven. In 1955 publiceerde hij reeds een serie van 16 artikelen in het *Natuurhistorisch Maandblad*. In de daaropvolgende jaren werden in hetzelfde maandblad nog eens 75 artikelen gepubliceerd. Naast deze indrukwekkende reeks verscheen van zijn hand ook nog een groot aantal andere publicaties, waaronder een 340 bladzijden tellende monografie met niet minder dan 178 figuren, 69 tabellen en 86 platen met afbeeldingen van foraminiferen (Hofker, 1966). Dit omvangrijke werk kwam mede tot stand door de enorme inzet van B.J. Romein, secretaris van de Maastrichtien-Werkgroep.

Ook op andere plaatsen had men niet stil gezeten. De kennis van de afzettingen uit het Laat-Krijt was zodanig toegevoegd dat de lithostratigrafische

eenheid van het Maastrichtien naar beneden kon worden uitgebreid. Een groot deel van de Formatie van Gulpen, die door Dumont nog in het 'Système Sènonien' van d'Orbigny was ondergebracht, werd opgenomen in het Maastrichtien (tabel 2). Het hoogste deel van het oorspronkelijke 'Maastrichts Krijt' dat in 1859 was beschreven door J.T. Binkhorst van den Binkhorst uit de omgeving van Geulhem bij Valkenburg aan de Geul (Kalksteen van Geulhem uit tabel 2), blijkt te behoren tot het Danien (Edouard Desor, 1846). Het Danien werd aanvankelijk tot de Krijtperiode gerekend; later onderzoek heeft echter aangetoond dat het Danien het oudste deel is van het Paleoceen, de oudste Tijd van het Tertiair.

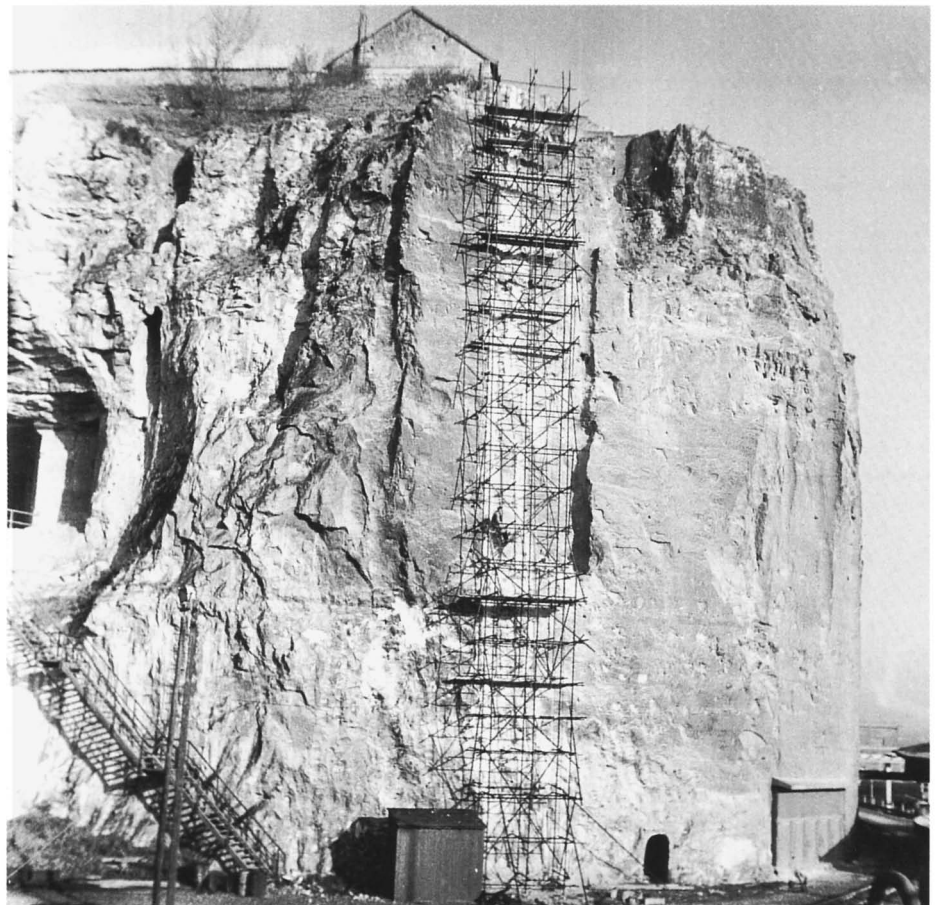
Literatuur

Binkhorst van den Binkhorst, J.T. (1859) *Esquisse Géologique et Paléontologique des couches Crétacées du Limbourg et plus spécialement de la craie tuffeau, avec carte géologique, coupes, plan horizontal des carrières de St.-Pierre, etc.* XVIII + 268 pp., Maastricht (Van Osch-America et Cie.)

Dumont, A.H. (1849) *Rapport sur la carte géologique du Royaume. Bull. Acad. Roy. Sci. Lettres Beaux-Arts Belgique, 16 (2): 351-373.*

Hofker, J. (1966) *Maestrichtian, Danian and Paleocene Foraminifera. The Foraminifera of the type Maestrichtian in South Limburg, Netherlands, together with the foraminifera of the underlying Gulpen-Chalk and the overlying calcareous sediments, the foraminifera of the Danske kalk and the overlying green-sands and clays as found in Denmark. Palaeontographica Suppl. A 10, ii + 376 pp.*

Mourlon, M. (1878): *Mémoires sur les terrains Crétacés et Tertiaires, préparés par feu André Dumont. Tome I, Terrain Crétacé, XX + 556 pp., Bruxelles (F. Hayez)*

Afb. 1: Groevewand met steiger, onder de ruïne van het kasteel Lichtenberg, waar in 1955 de monsters werden genomen voor de in 1954 opgerichte 'Maastrichtien-Werkgroep'. Archief NITG-TNO, Heerlen.